

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2011 m. gruodžio 8 d.¹

Byla C-41/11

**Inter-Environnement Wallonie ASBL
ir
Terre wallonne ASBL
prieš
Région wallonne**

(Conseil d'État (Belgija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Aplinkos apsauga — Direktyva 2001/42/EB — Tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimas — Direktyva 91/676/EEB — Vandenių apsauga nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių — Veiksmų programos nustatytoms pažeidžiamoms zonoms — Nacionalinės nuostatos, priimtose pažeidžiant Direktyvą 2001/42/EB, panaikinimas — Galimybė trumpam palikti galioti šios nuostatos padarinius“

I – Įvadas

1. Ar suderinama su Sąjungos teise yra tai, kad veiksmų programa aplinkos srityje, priimta pažeidžiant direktyvoje numatytus procedūrinius reikalavimus, paliekama galioti iki tol, kol bus priimtos ją pakeičiamosios priemonės, jeigu šia programa įgyvendinama kita direktyva turinio atžvilgiu? Tai iš esmės yra klausimas, kurį turi išaiškinti Teisingumo Teismas šioje prejudicinio sprendimo priėmimo procedūroje.
2. Belgijos *Conseil d'État* pateikė klausimą dėl Direktyvos dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo² pažeidimo pasekmių (toliau – SAV direktyva; santrumpa SAV reiškia „strateginį aplinkos vertinimą“).
3. Pagrindinėje byloje ginčas kilo tarp dviejų Belgijos nevyriausybinų aplinkos apsaugos organizacijų (NVO) *Inter-Environnement Wallonie* ir *Terre wallonne* bei Valonijos regiono dėl veiksmų programos, kurią regiono vyriausybė priėmė įgyvendindama Nitratų direktyvą³, galiojimo.

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo (OL L 197, p. 30; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 6 t., p. 157).

3 — 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva 91/676/EEB dėl vandenių apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL L 375, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 68), iš dalies pakeista 2003 m. rugsėjo 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1882/2003, suderinančiu su Tarybos sprendimu 1999/468/EB (OL L 284, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 1 sk., 3 t., p. 124) nuostatas, susijusias su komitetais, padedančiais Komisijai naudotis savo įgyvendinimo įgaliojimais, nustatytais dokumentuose, priimtuose vadovaujantis EB sutarties 251 straipsnyje nustatyta tvarka.

4. Nitratų direktyva ir ja remiantis priimamomis veikslių programomis reglamentuojamas dirvų tręšimas. Ūkininkai tręšia žemę ne tik skatindami pasėlių augimą, bet ir siekdami pašalinti gyvulių ekskrementus. Jei ūkyje pagaminama daugiau ekskrementų, negu gali pasisavinti pasėliai, žemė yra pertręšiama ir nuolat teršiami vandenys⁴.

5. Teisingumo Teismas pirmojoje prašymo priimti prejudicinį sprendimą procedūroje patikslino, kad reikia įvertinti tokios veikslių programos poveikį aplinkai pagal SAV direktyvą⁵.

6. Kadangi šioje byloje nagrinėjama Valonijos regiono veikslių programa, remiantis *Conseil d'État* teiginiais, buvo priimta neatlikus aplinkosauginio vertinimo, Teisingumo Teismas dabar turi nuspręsti, ar šią programą reikia panaikinti. Kaip matyti iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, veikslių programos panaikinimas atgaline data būtų normali sankcija už SAV direktyvos pažeidimą. Tačiau tai neišvengiamai reikštų, kad Valonija nevisiškai perkeltų Nitratų direktyvą. Praktiškai ne tik nebeliktų apribojimų dėl trąšų kiekio sukaupto, bet taip pat tikriausiai ūkininkai netektų teisės tręšti šiomis trąšomis.

7. Panaikinimo poveikis būtų apribotas laiko atžvilgiu, nes Valonijos regionas per tą laiką priėmė naują veikslių programą⁶, ir Belgija, lygiai taip pat kaip Komisija, nurodo, kad naujojoje veikslių programoje atsižvelgiama į SAV direktyvą. Todėl reikia nustatyti, ar ankstesnė Valonijos regiono veikslių programa turi būti panaikinama atgaline data laikotarpiu nuo 2007 m. vasario 15 d. iki 2011 m. gegužės 6 d., t. y. iki naujos programos įsigaliojimo dienos.

II – Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

8. *Conseil d'État* klausia, ar ji:

- nagrinėjanti skundą, kuriuo prašoma panaikinti 2007 m. vasario 15 d. Valonijos vyriausybės nutarimą, iš dalies keičiantį Aplinkos kodekso II knygos, kurioje yra Vandenių kodeksas, kiek jis susijęs su tvariu azoto administravimu žemės ūkyje,
- konstatavusi, kad šis nutarimas buvo priimtas nesilaikant 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo numatytos procedūros ir dėl šios priežasties prieštarauja Europos Sąjungos teisei bei turi būti panaikintas,
- bet taip pat pripažindama, kad ginčijamas nutarimas padeda tinkamai įgyvendinti 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyvą 91/676/EEB dėl vandenių apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių,
- gali atidėti teismo panaikinimo pasekmes trumpam laikotarpiui, būtinam pakeisti panaikintą teisės aktą, kad būtų išlaikytas tam tikras konkretus Sąjungos aplinkos teisės taikymas nepriėmus ilgalaikio sprendimo?

9. *Inter-Environnement Wallonie ASBL*, *Terre wallonne ASBL*, Belgijos Karalystė, Prancūzijos Respublika ir Europos Komisija pateikė savo rašytines pastabas. Išskyrus *Terre wallonne*, jos taip pat dalyvavo ir 2011 m. lapkričio 8 d. posėdyje.

4 — Dėl Nitratų direktyvos reikalavimų žr. 2001 m. kovo 8 d. Sprendimą *Komisija prieš Liuksemburgą* (C-266/00, Rink. p. I-2073), 2003 m. spalio 2 d. Sprendimą *Komisija prieš Nyderlandus* (C-322/00, Rink. p. I-11267), 2005 m. rugsėjo 22 d. Sprendimą *Komisija prieš Belgiją* (C-221/03, Rink. p. I-8307) ir 2010 m. birželio 29 d. Sprendimą *Komisija prieš Liuksemburgą* (C-526/08, Rink. p. I-6151).

5 — 2010 m. birželio 17 d. Sprendimas *Terre wallonne* (C-105/09 ir C-110/09, Rink. p. I-6151).

6 — *Arrêté du Gouvernement wallon du 31 mars 2011 modifiant le Livre II du Code de l'Environnement contenant le Code de l'Eau en ce qui concerne la gestion durable de l'azote en agriculture* (*Moniteur Belge*, 2011 m. balandžio 26 d., p. 25217).

III – Teisinis pagrindas

10. SAV direktyvos tikslai pirmiausia nurodyti 1 straipsnyje:

„Šios direktyvos tikslas – sukurti aukštą aplinkos apsaugos lygį ir padėti į rengiamus ir priimamus planus bei programas integruoti aplinkos apsaugos klausimus, kad būtų skatinama tvari plėtra, užtikrinant, kad laikantis šios direktyvos būtų atliekamas tam tikrų planų ir programų, kurių pasekmės gali būti reikšmingos aplinkai, aplinkos vertinimas.“

11. SAV direktyvos 4 ir 5 konstatuojamosiose dalyse šiuo klausimu nurodoma:

- „4. Rengiant ir priimant tam tikrus planus bei programas, kurių pasekmės gali būti reikšmingos valstybių narių aplinkai, labai svarbus yra aplinkosauginis vertinimas, nes jis užtikrina, kad rengiant ir prieš priimant planus bei programas bus atsižvelgta į jų įgyvendinimo pasekmes.
5. Aplinkosauginio vertinimo procedūrų priėmimas planų ir programų lygiu turėtų sukurti nuoseklesnius pagrindus, kuriais remiantis priimant sprendimus būtų atsižvelgiama į atitinkamą aplinkos apsaugos informaciją, o tai padėtų įmonėms vykdyti savo veiklą. Į sprendimų priėmimą įtraukus daugiau veiksnių būtų padėta priimti labiau subalansuotus ir veiksmingesnius sprendimus.“

IV – Teisinis vertinimas

A – Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtimumo

12. Komisija mano, kad po to, kai buvo priimta naujoji Valonijos veiksmų programa, nereikia atsakyti į prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktus klausimus. Kadangi Teisingumo Teismas neatsako į hipotetinius klausimus⁷, prašymas priimti prejudicinį sprendimą šioje byloje yra nepriimtinas.

13. Tačiau atsakydama į Teisingumo Teismo klausimą *Conseil d'État* nurodė, kad Teisingumo Teismo išaiškinimas iš tiesų yra būtinas norint priimti sprendimą nagrinėjamoje byloje. *Conseil d'État* teigia, kad naujoji veiksmų programa negalioja atgaline data. Todėl *Conseil d'État* turi nuspręsti, ar panaikinti senosios veiksmų programos galiojimą laikotarpiu nuo jos priėmimo momento iki jos panaikinimo priėmus naują programą.

14. Situacija šioje byloje skiriasi nuo situacijos byloje *Fluxys*. Minėta byla buvo susijusi su tam tikrų nacionalinių nuostatų atitiktimi Sąjungos teisei⁸. Vis dėlto Teisingumo Teismas tik konstatavo, jog nėra būtina priimti sprendimo po to, kai Belgijos Konstitucinis teismas atgaline data panaikino nagrinėjamus teisės aktus⁹ ir todėl jie nebegalėjo būti taikomi pagrindinėje byloje. Tačiau šioje byloje *Conseil d'État* dar turi nuspręsti, ar atgaline data panaikinti ankstesnės programos galiojimą.

15. Todėl reikia atsakyti į prašyme priimti prejudicinį sprendimą keliamus klausimus.

B – Dėl *Conseil d'État* klausimo

16. *Conseil d'État* nori sužinoti, ar gali nurodyti pratęsti ankstesnės Valonijos veiksmų programos, kuri buvo priimta siekiant įgyvendinti Nitratų direktyvą, tačiau pažeidžiant SAV direktyvą, galiojimą, kol bus priimtos pakeičiamosios nuostatos.

7 — Žr., pvz., 2011 m. rugsėjo 15 d. Sprendimą *Gueye* (C-483/09 ir C-1/10, Rink. p. I-8263, 40 punktas).

8 — Šiuo klausimu žr. generalinės advokatės V. Trstenjak 2010 m. rugsėjo 28 d. išvadą byloje *Fluxys* (C-241/09, Rink. p. I-12773).

9 — 2010 m. gruodžio 9 d. Sprendimas *Fluxys* (C-241/09, Rink. p. I-12773, 32 ir paskesnis punktas).

1. Dėl Sprendimo *Winner Wetten*

17. Šiuo atžvilgiu *Conseil d'État* ir šalys intensyviai nagrinėja Sprendimą *Winner Wetten*¹⁰. Toje byloje kilo klausimas, ar nacionaliniai teismai gali nuspręsti palikti laikinai galioti nacionalinę nuostatą dėl azartinių lošimų, kuri yra nesuderinama su pagrindinėmis laisvėmis.

18. Iš esmės iš Sąjungos teisės viršenybės išplaukia tai, kad Sąjungos teisei prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos yra netaikytinos¹¹. Laikydami veiksmingos teisių apsaugos principo individai gali šią viršenybę taip pat įgyvendinti teisme¹².

19. Tik išskirtiniu atveju, taikydamas Sąjungos teisės sistemos bendrąjį teisinio saugumo principą, Teisingumo Teismas gali būti priverstas apriboti bet kurio suinteresuotojo asmens galimybę remtis jo išaiškinta nuostata siekiant užginčyti gera valia pradėtus teisinius santykius. Toks apribojimas gali būti leidžiamas tik pačiame sprendime, kuriame pateikiamas prašytas išaiškinimas¹³.

20. Byloje, kurioje buvo priimtas minėtas Sprendimas *Winner Wetten*, dalyvavusios valstybės narės iš esmės tvirtino, kad principo, pagal kurį ypatingomis aplinkybėmis būtų leidžiama laikinai palikti galioti nacionalinės teisės normos, pripažintos prieštaraujančia tiesiogiai taikomai Sąjungos teisės normai, padarinius, pripažinimas galėtų būti pateisinamas pagal analogiją atsižvelgiant į Teisingumo Teismo praktiką, suformuotą remiantis SESV 264 straipsnio 2 dalimi, dėl Sąjungos teisės aktų, kurie panaikinti pagal SESV 263 straipsnį arba pripažinti negaliojančiais pagal SESV 267 straipsnį, padarinių palikimo laikinai galioti¹⁴.

21. Vis dėlto Teisingumo Teismas toje byloje nenusprendė, ar galima suspenduoti Sąjungos teisės viršenybę dėl kitų svarbių interesų, nes byloje *Winner Wetten* nebuvo ši suspendavimą pateisinančių privalomų teisinio saugumo pagrindų. Vis dėlto Teisingumo Teismas nurodė, kad bet kuriuo atveju tik jis gali nustatyti tokio suspendavimo sąlygas¹⁵.

22. Šiuo atveju iš argumentų, išdėstytų Sprendime *Winner Wetten*, Belgija, Prancūzija ir Komisija daro išvadą, kad atlikus įvertinimą galima nuspręsti, ar palikti laikinai galioti ankstesniąją veiksmų programą.

23. Vis dėlto atsakymo į *Conseil d'État* klausimą nerasime Sprendime *Winner Wetten* ir panašiose bylose¹⁶. Bet kokia pagrindinių laisvių ar kurios nors kitos Sąjungos teisės normos neatitinkanti nacionalinė nuostata pažeidžia Sąjungos teisę kiekvieną kartą, kai ši nuostata yra taikoma. Iš esmės tokia nacionalinė nuostata neturėtų būti taikoma, antraip kultų grėsmė (vieningam) Sąjungos teisės įgyvendinimui.

24. Tačiau atitinkamo aplinkosauginio vertinimo nebuvimas pirmiausia yra laikytinas galutiniu Sąjungos teisės pažeidimu, kuris (automatiškai) nedidėja toliau taikant planą ar programą. Įmanoma, kad, atlikus įvertinimą, būtų priimta lygiai tokia pati priemonė.

25. Todėl, kitaip, nei mano įvairios bylos šalys, neturi būti nagrinėjama vienos direktyvos viršenybė kitos direktyvos atžvilgiu arba sprendžiama, kuri iš dviejų direktyvų buvo pažeista. SAV direktyva jau buvo pažeista. Galima tik sumažinti šio pažeidimo pasekmes. Tačiau jeigu dėl SAV direktyvos pažeidimo būtų panaikinta ankstesnioji Valonijos veiksmų programa, būtų pažeista ne tik SAV direktyva, bet ir kitos direktyvos.

10 — 2010 m. rugsėjo 8 d. Sprendimas *Winner Wetten* (C-409/06, Rink. p. I-8015, 53–69 punktai).

11 — 10 išnašoje minėto Sprendimo *Winner Wetten* 53–57 punktai.

12 — 10 išnašoje minėto Sprendimo *Winner Wetten* 58 punktas.

13 — 2007 m. kovo 6 d. Sprendimas *Meilicke ir kt.* (C-292/04, Rink. p. I-1835, 35 ir 36 punktai ir nurodyta teismo praktika).

14 — 10 išnašoje minėto Sprendimo *Winner Wetten* 63 punktas.

15 — 10 išnašoje minėto Sprendimo *Winner Wetten* 67 punktas.

16 — 13 išnašoje minėto Sprendimo *Meilicke ir kt.* 36 punktas ir nurodyta teismo praktika.

26. Todėl Sprendimas *Winner Wetten* ir Sąjungos teisės viršenybė nėra tinkamas pagrindas atsakyti į *Conseil d'État* klausimą.

2. Dėl veiksmingumo ir ekvivalentiškumo principų

27. Labiau reikėtų remtis veiksmingumo ir ekvivalentiškumo principais.

28. Sąjungos teisės viršenybė reglamentuoja teises pasekmes, kai vyksta normų kolizija, ir draudžia taikyti nacionalinę teisę¹⁷.

29. Tačiau Sąjungos teisė konkrečiai nereglamentuoja, kaip vertinti nuostatą, kuri buvo priimta neatlikus aplinkosauginio vertinimo pagal SAV direktyvą, tačiau turinio prasme neprieštaraujančią jokioms Sąjungos teisės normoms.

30. Pirmiausia nei SAV direktyvoje, nei Nitratų direktyvoje nėra įtvirtintų nuostatų dėl klaidų, padarytų per veiksmų programų sudarymo procedūrą, pasekmių.

31. Vis dėlto nagrinėdamas Direktyvą 85/337¹⁸ Teisingumo Teismas konstatavo, kad valstybės narės pagal SESV 4 straipsnio 3 dalyje numatytą lojalios bendradarbiavimo principą yra įsipareigojusios pašalinti neteisėtas Sąjungos teisės pažeidimo pasekmes¹⁹. Tai turi būti taikoma ir SAV direktyvai.

32. Nesant Sąjungos teisės aktų šioje srityje, kiekviena valstybė narė savo nacionalinės teisės sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti išsamias ieškinių, skirtų užtikrinti iš ES teisės kylančių asmenų teisių apsaugą, pareiškimo procesines taisykles. Šios normos negali būti mažiau palankios už taikomas panašioms nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų neturi tapti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga naudotis Sąjungos teisėje nustatytais teisėmis (veiksmingumo principas)²⁰.

33. Ekvivalentiškumo principas šioje byloje nėra pažeistas, nes *Conseil d'État* nurodo galinti ir vidaus situacijose laikinai palikti nuostatas galioti po to, kai pati jas panaikino²¹.

34. Vis dėlto ankstesnės Valonijos veiksmų programos laikinas galiojimas prieštarautų veiksmingumo principui. Kiekvienu atveju klausimą, ar nacionalinė procesinė taisyklė daro Bendrijos teisės taikymą neįmanomą ar pernelyg sudėtingą, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios taisyklės svarbą visam procesui, į proceso eigą ir jo ypatumus įvairiuose nacionaliniuose teismuose²². Kiekvieną atvejį reikia vertinti atskirai, atsižvelgiant į bylos faktines ir teises aplinkybes, ir tokio vertinimo negalima automatiškai perkelti iš kitų sričių, kuriose šis vertinimas buvo padarytas²³.

35. Neįmanomumo atvejį šioje byloje galima atmesti: teisė į aplinkosauginį vertinimą dalyvaujant visuomenei būtų taip pat įgyvendinama ir laikinai palikus galioti ankstesniąją programą, jeigu naujoji programa būtų priimta atsižvelgiant į SAV direktyvą.

17 — 1964 m. liepos 15 d. Sprendimas *Costa* (6/64, Rink. p. 1964, 1253, 1269 ir 1270), 1978 m. kovo 9 d. Sprendimas *Simmenthal* (106/77, Rink. p. 629, 21–24 punktai), 1990 m. birželio 19 d. Sprendimas *Factortame* (C-213/89, Rink. p. I-2433, 19–21 punktai) ir 2010 m. birželio 22 d. Sprendimas *Melki* (C-188/10 ir C-189/10, Rink. p. I-5667, 44 punktas).

18 — 85/337/EEB 1985 m. birželio 27 d. Tarybos direktyva dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (OL L 175, p. 40; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 248).

19 — 2004 m. sausio 7 d. Sprendimas *Wells* (C-201/02, Rink. p. I-723, 64 punktas).

20 — 2006 m. liepos 4 d. Sprendimas *Adeneler ir kt.* (C-212/04, Rink. p. I-6057, 95 punktas), 2006 m. rugsėjo 12 d. Sprendimas *Eman ir Sevinger* (C-300/04, Rink. p. I-8055, 67 punktas) ir 2011 m. gegužės 12 d. Sprendimas *Trianel Kohlekraftwerk Lünen* (C-115/09, Rink. p. I-3673, 43 punktas).

21 — *Conseil d'État* daro nuorodą į *Lois coordonnées* 14b straipsnį dėl *Conseil d'État*.

22 — 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Peterbroeck* (C-312/93, Rink. p. I-4599, 14 punktas), 2007 m. kovo 13 d. Sprendimas *Unibet* (C-432/05, Rink. p. I-2271, 54 punktas) ir 2010 m. liepos 8 d. Sprendimas *Bulicke* (C-246/09, Rink. p. I-7003, 35 punktas).

23 — 2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimas *Cofidis* (C-473/00, Rink. p. I-10875, 37 punktas).

36. Tačiau reikia dar įvertinti, ar laikinai palikus galioti ankstesniąją programą nepasidarytų pernelyg sudėtinga pasinaudoti teise į aplinkosauginį vertinimą.

37. Teisės į aplinkosauginį vertinimą įgyvendinimas nėra vien formalus proceso etapas, tačiau jis pagal SAV direktyvos 1 straipsnį ir 4 bei 5 konstatuojamąsias dalis turi užtikrinti, kad būtų atsižvelgiama į planų ir programų reikšmingas pasekmes aplinkai tada, kai šie planai ir programos yra rengiami ir prieš jų priėmimą. Į sprendimų priėmimą įtraukus daugiau veiksmų paprastai priimami labiau subalansuoti ir veiksmingesni sprendimai.

38. Taigi negalima daryti prielaidos, kad, teisingai atlikus aplinkosauginį vertinimą, būtų buvusios priimtos vienodos turinio atžvilgiu priemonės. Priešingai, galima manyti, kad patikrinta priemonė aplinkai būtų palankesnė nei nepatikrinta. Pirmiausia mažesnis būtų patikrintos priemonės neigiamas poveikis aplinkai.

39. Kaip tvirtina Komisija, kaip tik priimant veiksmų programas pagal Nitratų direktyvą išlieka tam tikras potencialas, nes valstybėms narėms paliekama veikimo laisvė dėl nustatytinų priemonių apimties. Naudojantis šia kompetencija aplinkosauginio vertinimo rezultatai galėtų tapti veiksmingi.

40. Prielaida, kad patikrinta priemonė aplinkai būtų palankesnė, iš pirmo žvilgsnio leidžia teigti, jog tolesnį nepatikrintos priemonės įgyvendinimą reikia sustabdyti bent tam laikui, kol bus atliktas aplinkosauginis įvertinimas. Atitinkamai Teisingumo Teismas nurodė, kad, pavyzdžiui, jau išduoto leidimo *panaikinimas* arba *sustabdymas* siekiant atlikti (nepadarytą) konkretaus projekto aplinkosauginį vertinimą, kaip jis suprantamas pagal Direktyvą 85/337, yra tinkama priemonė šios priemonės pažeidimui pašalinti²⁴.

41. Panašiai kaip ir kitas išvadas, susijusias su Direktyva 85/337²⁵, šiuos svarstymus galima pritaikyti prie planų ir programų, kurie yra sąlyga įgyvendinant projektus, galinčius sukelti neigiamą poveikį aplinkai. Kaip ir leidimo vykdyti projektą atveju, plano ar programos panaikinimas arba sustabdymas laikinai užkirstų kelią projekto įgyvendinimui. Todėl šie planai ir programos negalėtų sukelti neigiamo poveikio aplinkai.

42. Vis dėlto, skirtingai nei leidimų vykdyti projektus atveju, planai ir programos gali būti nuostatų hierarchijos dalis arba pakeisti ankstesnes nuostatas. Jeigu tokios priemonės yra panaikinamos arba sustabdomos, vietoj jų įsigalioja bendresnės arba anksčiau priimtose nuostatos. Tokios nuostatos gali sukelti didesnį neigiamą poveikį aplinkai²⁶, nei klaidingai priimta priemonė. Taigi, jeigu tikėtina, kad toks neigiamas poveikis atsiras, ginčijamų priemonių panaikinimas arba sustabdymas prieštarautų Direktyvos 85/337 tikslams.

43. Todėl priimant teismo sprendimą dėl planų ir programų, priimtų neatlikus aplinkosauginio vertinimo, reikia įvertinti, kokios nuostatos įsigalios vietoj panaikintų ar sustabdytų planų ir programų. Jeigu šių nuostatų neigiamas poveikis aplinkai yra didesnis nei ginčijamos priemonės, teismas, nepažeisdamas veiksmingumo principo, gali palikti laikinai galioti esamą priemonę, kol remiantis aplinkosauginiu vertinimu bus priimta pakeičiamoji priemonė.

44. Žinoma, toks nurodymas galimas tik tuo atveju, jeigu nacionalinis teismas iš viso yra kompetentingas palikti galioti priemonę, priimtą pažeidžiant procedūrą. Šiuo požiūriu gali kilti klausimas, ar tokia kompetencija yra nustatyta Sąjungos teisėje, kai ginčijama priemonė yra su susijusi. Vis dėlto šio klausimo Teisingumo Teismas neturi spręsti nagrinėjamoje byloje, nes *Conseil d'État* turi reikalingą kompetenciją²⁷.

24 — 19 išnašoje minėto Sprendimo *Wells* 65 punktas.

25 — Žr., pavyzdžiui, 2011 m. rugsėjo 22 d. Sprendimą *Valčiukienė ir kt.* (C-295/10, Rink. p. I-8819, 47 punktas), taip pat mano 2010 m. kovo 4 d. išvadą byloje *Terre wallonne* (C-105/09 ir C-110/09, Rink. p. I-5611, 30 punktas), 2011 m. spalio 13 d. išvadą, pateiktą šiuo metu nagrinėjamoje byloje *Nomarchiaki Aftodioikisi Aitoloakarnanias ir kt.* (C-43/10, 162–163 ir 175 punktai), ir šios išvados 31 punktą.

26 — Be nagrinėjamos bylos, kaip pavyzdys šioje srityje taip pat gali būti 2011 m. lapkričio 17 d. mano išvada šiuo metu nagrinėjamoje byloje *Inter-Environnement Bruxelles ir kt.* (C-567/10, 40 ir 41 punktai).

27 — Žr. 21 išnašą.

45. Galiausiai reikia atsižvelgti į tai, kad laikinai palikus galioti priemonę galima sumažinti spaudimą, kad klaidingai priimta priemonė būtų pakeista kita, grindžiama tinkamu aplinkosauginiu vertinimu. Bet kuriuo atveju veiksmingumo principas būtų pažeistas, jeigu tinkamu aplinkosauginiu vertinimu grindžiamą priemonę būtų delsiama priimti nepagrįstai ilgą laiką todėl, kad toliau galioja ankstesnė priemonė. Vis dėlto šioje byloje nereikia spręsti, kokių sankcijų tokiu atveju reikalauja Sąjungos teisė. Akivaizdu, kad pakeičiamoji priemonė jau yra priimta, prieš tai, Belgijos ir Komisijos teigimu, atlikus išsamų aplinkosauginį vertinimą.

46. Šiuo atveju akivaizdu, kad iki ankstesnės veiksmų programos priėmimo galiojusios nuostatos neatitiko Nitratų direktyvos reikalavimų²⁸. Komisija savo ruožtu tvirtina, kad ankstesnė programa atitinka Nitratų direktyvos reikalavimus. Todėl darytina prielaida, kad palikus laikinai galioti ankstesnę veiksmų programą aplinka būtų labiau apsaugoma nuo nitratų taršos nei tuo atveju, jeigu ankstesnė veiksmų programa būtų panaikinta.

47. Vis dėlto tik per procesą nacionaliniame teisme galima įvertinti, ar tariama nauda iš tikrųjų egzistuoja, ypač kai dėl ankstesnės veiksmų programos nuostatų keliami argumentuoti prieštaravimai turinio atžvilgiu.

V – Išvada

48. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į prašymą priimti prejudicinį sprendimą atsakyti taip:

Nacionaliniam teismui priimant sprendimą dėl plano ar programos, kuris arba kuri buvo priimti be Direktyvoje 2001/42/EB numatyto aplinkosauginio vertinimo, reikia išnagrinėti, kokios nuostatos įsigalios vietoj ginčijamos priemonės, jeigu ginčijama priemonė būtų panaikinta. Jeigu šios nuostatos yra mažiau palankios aplinkai nei ginčijamos priemonės, teismas, nepažeisdamas veiksmingumo principo, gali nurodyti palikti laikinai galioti esamą priemonę, kol remiantis aplinkosauginiu vertinimu bus priimta pakeičiamoji priemonė.

Veiksmų programų, priimtų pagal Direktyvą 91/676/EEB, atžvilgiu paprastai reikia teikti pirmenybę be aplinkosauginio vertinimo priimtų, tačiau kitais atžvilgiais neginčijamų programų laikinam galiojimui, o ne skubiam jų panaikinimui.

28 — Žr. 4 išnašoje minėtą Sprendimą *Komisija prieš Belgiją*.